

vastaajia se, että Alkon ja Alkon edustajien koetaan tuovan usein esille oman valta-asemansa, käyttävän ”isännän ääntä”. Yleensäkin Alkon rooli yhteistyökumppanina koettiin monen vastaajan taholta vieläkin liian ”holhoavaksi”. Tämä tuli esiin varsinkin yrittäjien kohdalla. He ovat usein luonteeltaan sellaisia ihmisiä, joille on tärkeää tunne toimintavapaudesta ja riippumattomuudesta.

Moni haastateltava toivoi Alkon ja ravintoloiden välisen suhteen muuttuvan ”normaaliksi tukkuliikkeen ja vähittäiskaupan väliseksi suhteeksi”. Ravintolat voisivat täten toteuttaa vapaasti uusia liikeideoita, raportointivollisuutta lievennettäisiin ja ravintoloilta kerättyjä tietoja käytettäisiin tehokkaammin niiden itsensä hyväksi. Tämän ohella toivottiin, että Alko seuraisi oman politiikkansa taustaksi paremmin asiakaskunnan tarpeiden muuttumista. Esille tuli myös mielipiteitä siitä, että Alko voisi ”negatiivisen”, haittoja kartoittavan ja ”ohranjyviä tarkastelevan” (suora sitaatti haastattelusta) tutkimustyön ohella tehdä koko ravintola-alaa hyödyttävää, esim. tulevaisuuden trendejä ja asiakaskunnan tarpeiden muuttumista kartoittavaa tutkimustyötä.

Arto Svensk

Tutkimustulokset ja käytäntö

Edellä olevat Arto Svenskin tutkimustulokset kuvastavat pitkälti Alkon nykyistä linjaa anniskelussa. Byrokraatia ja anniskeluun liittyviä määräyksiä on lievennetty viime vuosina. Esimerkiksi kuluvana vuonna ravintoloiden hintaryhmiä vähennettiin yhdellä, siirryttiin alkoholijuomien kokonaishinnoitteluun, anniskelun aloittamisajankohtaa aikaistettiin tunnilla, minibaarikokeilu alkoi, ravintolat saavat ostaa ruokien valmistukseen tarkoitettuja keittiöalkoholeja verottomasti, anniskeluoikeuksien lisäskatto poistettiin jne. Viime vuonna lievennettiin anniskeluohjeita ja toissa vuonna poistettiin ravintoloiden minimivalikoimavaatimukset. Näistä asiakkaat muistivat parhaiten alkoholilain muutoksen ja anniskeluoikeuksien myöntämispolitiikan kevennyksen, ovathan ne näkyneet kuluvana vuonna myös lehdistön palstoilla.

Anniskelumääräyksiä pidetään enemmänkin ikään kuin ”ravintolaelämän reunaehtona”. Niihin kiinnitetään huomiota yleensä silloin, kun tapahtuu jokin muutos, josta puhutaan julkisuudessa, taikka silloin, kun ne konkreettisesti estävät esimerkiksi sisäänpääsyn tai hankaloittavat juomien saamista.

Asiakkailla on varmasti väärä kuva Alkon valvonnan tiukkuudesta, sillä 55 % asiakkaista uskoi, että ravintolat lieventäisivät asiakkaidensa valvontaa, mikäli Alko antaisi tähän mahdollisuuden lieventämällä omia sääntöjään. Henkilökunta taitaa tietää asiat paremmin, sillä 54 % henkilökunnasta ei usko, että ravintolat lieventäisivät omia sääntöjään. Ja nimenomaan ravintoloiden omat säännöthän ärsyttivät asiakkaita.

Asiakkaista 63 % uskoi, että Alko määrää ravintoloille tarkat alkoholijuomien hinnat, ilmeisesti sen vuoksi, että yleensä eri ravintoloissa hintataso on sama. Haastatelluista 39 % uskoi myös, että ravintolat laskisivat hintojaan, mikäli Alko antaisi niille vapaat kädet. Alkoholian määrää kuitenkin vain minimi- ja maksimihinnat, eli maksimissaan ravintolan vapaasti valittavissa oleva hintahaarukka on yli 11 mk. Alko ei voi mitään sille, että ravintolat perivät maksimihintoja. Tästä syystä emme ole innostuneita anniskeluhinnoittelun vapauttamisesta. Ruotsissahan hintataso nousi 100 %, kun anniskeluhinnoittelu vapautettiin 1960-luvulla. Suomessa ravintoloiden välisen kilpailun kiristyminen todennäköisesti lisää ravintoloiden välistä hintakilpailua.

Yksittäisistä alkoholilain määräyksistä ärsytti määräs, jonka mukaan alkoholijuomia ei saa anniskella myöskään päihtyneen seurassa oleville. Lakihan ei tee eroa sille, tunteeko pöytäseurue päihtyneen vai ei. Tämä määräs ärsytti erityisesti naisia ja alkoholin kohtuukäyttäjiä, koska he tuskin ovat seurueen päihtyneitä jäseniä. Toisaalta vähiten ärsyttävät alkoholilain kiellot anniskella velaksi tai päihtyneille. Alkoholilain ja Alkon määräyksiä pidetään ilmeisesti niin ravintolaelämään kuuluvina, että ne eivät enää ärsytä. Toinen syy lienee se, että asiakkaita koskevia määräyksiä on viime aikoina lievennetty.

Asiakkaiden tyytyväisyyteen ravintoloissa vaikuttavat ensisijaisesti ravintoloiden omat toimenpiteet: fyysiset resurssit, henkilöstöresurssit ja ravintoloiden oma asiakkaiden valvonta sekä määräykset. Alkon määräyksiä ei pidetä kovinkaan ärsyttävinä taikka viihtyvyyttä uhkaavina tekijöinä. Asiakkailla näyttää kuitenkin olevan sellainen käsitys, että Alko kontrolloi ravintoloita tiiviimmin kuin todellisuudessa tapahtuu. Monet ravintoloiden omista määräyksistäkin pannaan Alkon tiliin, koska asiakkaat uskovat henkilökuntaa näin paremmin. Esimerkiksi 50 % asiakkaista sanoi kuulleensa henkilökunnalta, että 18:aa vuotta korkeammat sisäänpääsyn ikäraajat olisivat Alkon määräyksiä. Alkoholilainsäädäntöhän kieltää vain päihtyneiden sisäänpääsyn ja heille anniskelun. Samoin laki kieltää vain alaikäisille anniskelun, ei heidän sisäänpääsyään tai oleskeluaan ravintoloissa.

Ravintolahenkilökunta taas totesi ravintoloiden omista määräyksistä, että kun on korkea ikäraja tai pukeutumisaatimuksia, niin sisälle valikoituu sellaisia asiakkaita, joita on helpompi valvoa. Näin ravintola ei joudu rettelöihin. Sääntöjä on vastaajien mukaan usein siksi, että miellytettäisiin paremmin Alkoa. Toisaalta muutama haastateltava totesi, että ravintolat itse eivät seuraa aikaansa ja ylläpitävät turhia määräyksiä.

Ravintolahenkilökunnasta yli 2/3 piti Alkon suorittamaa valvontaa positiivisena. Toisaalta henkilökunta kuitenkin pitää Alkoa edelleenkin vanhoillisena ja holhoavana, vaikka positiivista kehitystä onkin havaittu. Joitain tutkimustuloksia on jo otettu huomioon paikallisjohtajien ja muiden ravintoloita tarkastavien henkilöiden koulutuksessa. Tällä hetkellä anniskelukoulutuksen teemana on Alkon kenttäverkoston toiminnan yhtenäistäminen ravintoloiden valvonnassa. Toisena teemana on pyrkiminen irti holhouksesta enemmänkin ohjaukseen ja neuvontaan, kuitenkin valvonnan tasoa laskematta. Alkon ja

ravintoloiden suhde halutaan luottamussuhteeksi, mutta luottamukseen kuuluu myös aina vastuu. Ja jos vastuutomuutta ilmenee, on valvontatoimenpiteiden vuoro.

Edellä esitetty linja tulee hyvin esiin seuraavasta suoraan tutkimuksesta lainatusta kappaleesta: ”Monet vastaajat ottivat kantaa alkoholipoliittikkaan myös laajemmin. Toivottiin, että suhtautuminen alkoholiin muuttuisi vähemmän negatiiviseksi ja kieltävän asenteen sijaan tulisi enemmänkin neuvova, ohjaava ja opastava henki. Monet halusivat myös, että kansalaisille ja ravintoloille jätettäisiin enemmän omaa harkintavaltaa, luotettaisiin enemmän ihmisten harkintakykyyn alkoholiasioissa.”

Yleensä henkilökunnan käsitys oli, että useimmat ravintoloiden omat määräykset, esimerkiksi pukeutumistaatimukset, juontavat juurensa alkoholiliikkeestä ja väkijuomalaista, mikä pitääkin paikkansa.

Yleisinä huomioina voidaan sanoa, että ravintola-asiakkaat eivät osanneet kovin hyvin erotella erilaisia ravintoloissa ilmeneviä sääntöjä eivätkä varsinkaan sääntöjen alkuperää ja asettajaa. Ravintoloiden omat säännöt ja Alko joustaisi suoraan laista tulevissa määräyksissä, esimerkiksi sallimalla anniskelun alle 18-vuotiaille vanhempien seurassa ja aterioinnin yhteydessä.

Syvähaastattelussa eräät ravintolahenkilökuntaan kuuluvat valittivat ”raportointivelvollisuutta” Alkolle. Alkoholan ei tällä hetkellä enää kerää säännöllisesti muuta kuin ravintoloiden myyntiin liittyviä tietoja, jotka muutenkin tulee laskea ravintoloiden kirjanpidossa. Näin saatu tieto luovutetaan muun muassa Hotelli- ja ravintolaneuvoston tutkimustoimikunnan käyttöön sekä muille alan etujärjestöille. Ravintoloiden kannattavuuteen liittyvä seuranta on vapaaehtoista, ja tulokset annetaan vastaajien käyttöön sekä oman ravintolan että vertailuryhmän osalta.

Me alkoholaiset emme aina tule ajatelleeksi sitä, miten meidän laintulkintaan liittyvät ohjeemme saattavat vaikuttaa hotelli- ja ravintolaelinkeinon toimintaedellytyksiin. Toisaalta syvähaastattelussa yrittäjät totesivat, että nykyinen lainsäädäntö on riittävän joustava ja että sitä voidaan tulkita väljästi. Tältä osin saattaa olla tietämättömyyttäkin, sillä eräät haastateltavat toivoivat, että Alko joustaisi suoraan laista tulevissa määräyksissä, esimerkiksi sallimalla anniskelun alle 18-vuotiaille vanhempien seurassa ja aterioinnin yhteydessä.

Ravintola-alan yrittäjäpuoli on lainsäädännön lieventämisen puolella, ja Hotelli- ja Ravintolahenkilökunnan Liitto taas puolestaan on vastustanut määräysten ja lainsäädännön lievennyksiä. Tutkimuksen mukaan myös asiakkaat ovat lievennysten tai nykyisen kaltaisen anniskelupolitiikan takana. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että kyseessä ovat henkilöt, joista puolet käy ravintolassa vähintään kerran viikossa, ja että määräykset voivat hyvinkin konkreettisesti haitata heidän alkoholin saantiin päihtymyksen yms. vuoksi. Kyse ei siis edellä ole ollut suomalaisten yleisestä mielipiteestä.

Ravintolahenkilökunta ja yrittäjät ovat toivoneet, että ravintoloiden ja Alkon suhde voisi olla puhdas liikesuhde. Näin ei ole eikä voikaan olla maissa, joissa anniskelu edellyttää erillistä lupaa. Pohjoisella pallonpuoliskollahan on lähinnä alkoholimonopolijärjestelmiä, ja Yhdysvaltojen lisenssivaltioissakin anniskelu edellyttää lupaa ja

lupaprosessi on todella monipuolinen julkisine kuulutuksineen ja kuulusteluineen, jotka toistuvat vuosittain, ja monissa maissa lupien määrä on sidottu väestökiintiöihin — jopa vapaan alkoholijärjestelmän maissa.

Kaikissa maissa, joissa anniskelu on luvanvaraista, valvovat luvanmyöntäjäviranomaiset ravintoloita joko itse tai poliisin välityksellä. Toisaalta viinakulttuurin maissa on useimmiten alkoholimonopoli, koska viinasta aiheutuvat akuutit haitat ovat rajumpia kuin viinistä ja oluesta aiheutuvat. Jälkimmäisten käyttööhän ovat sitonneet Etelä-Euroopassa vuosisatoja epäviralliset normit, joiden sanoma on, että juoda saa mutta ei päihtyä. Kansainvälisesti ottaen Suomen keskitetty järjestelmä takaa parhaiten alkoholipoliittisten näkökohtien toteutumisen käytännön toimenpiteissä. Monien maiden alkoholilainsäädäntöhän ei tunne kulutukseen tai haittoihin liittyviä tavoitteita, vaan lainsäädäntö on laadittu lähinnä lupaprosessiin liittyvää byrokratiaa varten.

Alkoholipoliittisen vallan keskitys Suomessa takaa tehokkaan ja koordinoitun alkoholipoliittisten keinojen käytön. Toisaalta Suomen keskitettyyn järjestelmään sisältyy kuitenkin kaikkien alkoholijuomien vähittäismyyntiin ja anniskeluun liittyvä kunnan aluetta koskeva demokraattinen päätöksenteko kuntatasolla. Koska Alko on muista yhteiskunnan instituutioista erillinen laitos, taataan tällä parhaiten se, että pelkästään alkoholipoliittiset näkökohdat otetaan huomioon, eivätkä niihin vaikuta muut yhteiskunnalliset intressit. Esimerkiksi anniskelulupien kaavamainen sitominen asukasluokkaan ei salli alkoholipoliittisten keinojen joustavaa käyttöä ja variointia tilanteen mukaan, kuten meillä on mahdollista.

Juhani Hakala

Hietaniemi

Tämän jutun tarkoituksena on selvittää, miksi Hietaniemen hautakivet toukokuussa 1987 kaadettiin.

Teksti perustuu heinä- ja elokuun kestäneeseen havainnointiin Hietaniemessä. Hiekkarannan ja hautausmaan viikko-ohjelmaa tarkkailtiin jokaisen vuorokauden jokaisena tuntina mutta niin, että havainnointiperiodi (7 × 24 t) jakautui kahden kuukauden ja kahden viikon ajalle.

Jutussa ei paljasteta hautakivien kaatajien (kahden keski-ikäisen miehen) henkilöllisyyttä, joka saatiin selville. Kirjoittajat ottavat itselleen oikeuden salata omat liikkeensä sillä Helsingin alueella, josta kaatajat löydettiin, koska julkisuus tekisi informanttien elämän entistään vaarallisemmaksi. Tehtävä on kuitenkin katsottava suoritetuksi: kaatajat eivät kuulu nuorisoon.

Jos ei nuoriso . . .

Sensaatiolehdistä leimasi syylliseksi välittömästi nuorisoon. Asia otsikoitiin seuraavan päivän lehdissä jotenkin